WIKIPEDIA

Koptisk

«Koptisk» kan også referere til koptere og koptisk kristendom.

Koptisk språk er den siste fase av oldtidens egyptiske språk og er en direkte etterkommer av det gamle egyptiske språk som ble skrevet med hieroglyfer, hieratiske og demotiske tegn. Det koptiske alfabet er en modifisert utgave av det greske alfabetet med noen ekstra bokstaver, fra 6 til 7, avhengig av hvilken koptisk dialekt som skrives, som er avledet fra demotisk.

Som et levende språk for daglig tale blomstret koptisk fra rundt år 200 til 1100, og den siste opptegnelsen av noen som naturlig talte det var en gang i løpet av 1600-tallet. Koptisk eksisterer likevel i dag som ett av tre liturgiske språk i Den koptiske ortodokse kirke. Koptere snakker arabisk-egyptisk i dag som også er Egypts nasjonalspråk.

Koptisk	
Ⲙⲉⲧⲣⲉⲙ̀ⲛⲭⲏⲙⲓ *Met.Remenkīmi*	
Region	Egypt
Utdødd	Rundt det 16. århundre. Brukes fortsatt som liturgisk språk i koptisk kristendom.
Lingvistisk klassifikasjon	Afroasiatisk Egyptisk **Koptisk**
Skriftsystem	Det koptiske alfabetet
Språkkoder	
ISO 639-2	cop
ISO 639-3	cop
Portal: Språk	

Innhold

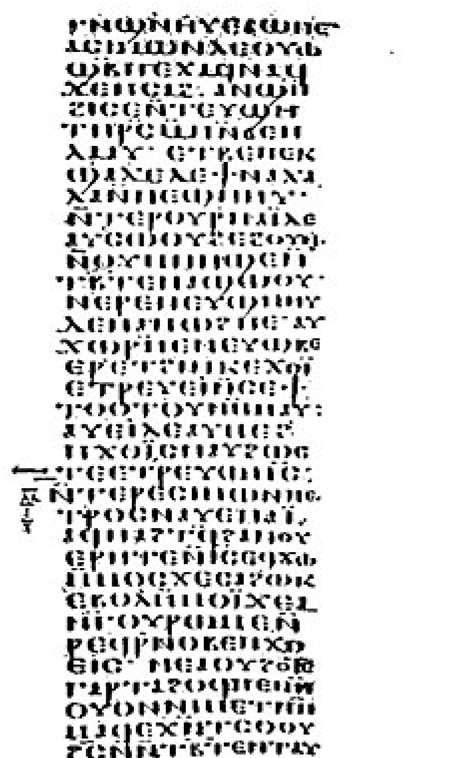
Klassifikasjon

Koptiske bokstaver.

Koptisk språk er et medlem av den afroasiatiske språkfamilien og et egyptiske subspråk. I den sahidiske dialekten av det koptiske språket er det kjent som «met ən rəm ən kēmə» (*språket til folket i Egypt*) og «met kuptaion» (*egyptisk språk*). Koptisk er skrevet med det koptiske alfabetet. For å se og skrive koptiske tegn på en datamaskin må man installere et ekstra sett med fonter, se avsnittet *Eksterne lenker*.

Geografisk spredning

Koptisk egyptisk ble kun snakket i Egypt, og historisk har det hatt liten innflytelse utenfor Egypt, med unntaket av klostrene i Nubia. Den mest betydningsfulle innflytelsen har vært på de ulike dialektene i arabisk-egyptisk, hvor et stort antall ord har blitt bevart sammen med syntakser og uttale som er lånt fra koptisk. Det er også en håndfull ord av koptisk opprinnelse som har blitt lånt inn i standard arabisk språk. Blant slike ord er:

Koptisk manuskript fra 700-tallet.

- **timsāħ** تمساح «krokodille» (koptisk **təmsah** «krokodillen»)
- **ṭūba** طوبة «murstein» (sahidisk **til'bə**; bohairisk **to:bi**; dette har etterpå gått inn i spansk (via Andalusi-arabisk) som **adobe**, som igjen har blitt et amerikansk-engelsk ord
- **wāħa** واحة «oase» (sahidisk **wahə**, bohairisk **wehi**)

Noen få ord fra koptisk opprinnelse er blitt funnet i gresk språk. Noen av disse har igjen blitt lånt av ulike språk i Europa, eksempelvis *barge* fra koptisk *bari' = «liten båt»*.

Det skal merkes at de fleste ord av egyptisk opprinnelse som har gått inn i gresk, og deretter i andre europeiske språk, kom direkte fra oldtidens egyptiske språk, og ikke fra koptisk. Et eksempel på dette er greske **ὄασις** («oase») som kom direkte fra egyptiske **WḤ3T** eller demotiske **WḤỈ** og ikke fra koptiske **wahə**. Pussig nok har

koptisk lånt tilbake en del ord som stammer fra oldtidens egyptiske språk via gresk. Eksempler er at både sahidisk og bohairisk benytter ordet *ebenos* som er tatt direkte fra greske **ἔβενος** («elfenben»), opprinnelig fra egyptiske **HBNY**.

Gammel-nubisk, og det moderne nubiske språket, har lånt mange ord fra koptisk.

Offisiell status

Som utdødd språk har ikke koptisk noen offisiell status. Den middelalderske bohairiske dialekten har derimot blitt benyttet som et liturgisk språk for Den koptiske ortodokse kirke og Den koptiske katolske kirke (sammen med arabisk og gresk). Det er en gruppe på over 130 medlemmer som jobber for å gjenoppvekke det koptiske språket, for detaljer, se Remenkimi.

Dialekter

Koptisk inneholder en antall regionale dialekter som var i bruk fra middelhavskysten og sør til Nubia og mot de vestlige oaser. Imidlertid har mange av disse dialektene reflektert faktiske regionale språkvariasjoner, noen som sannsynligvis reflekterte lokale ortografiske tradisjoner og som derfor ikke skal bli sett på som en indikasjon på språklig variasjon.

De viktigste koptiske dialekter er:

Sahidisk

Sahidisk (tidligere kalt *thebaisk*) er den dialekten som de fleste koptiske tekster er skrevet i, og var den ledende dialekten i den pre-islamske perioden. Den er antatt å ha vært en regional dialekt fra området rundt al-Ashmunayn (oldtidens Hermopolis magna), men rundt 300 e.Kr. begynte det å bli skrevet i en litterær form, inkludert oversettelser av de betydeligste delene av Bibelen. I løpet av 500-tallet ble det oppnådd en standardisert rettskrivning, og den ble svært innflytelsesrik som standard dialekt for Den koptiske ortodokse kirke over hele Egypt. Bortimot alle innfødte forfattere skrev i denne dialekten. Sahidisk ble på begynnelsen av 800-tallet utfordret av den bohairiske dialekten, men den er dokumentert så sent som på 1300-tallet.

Mens tekster i andre koptiske dialekter først og fremst var oversettelser av greske litterære og religiøse tekster, er sahidisk den eneste dialekt med en betydelig mengde av original litteratur og fagtekster. Sahidisk deler de fleste av sine egenskaper med andre koptiske dialekter, har få særegenheter, og har et stort antall kjente tekster. Derfor er det generelt denne dialekten som blir lært av koptiske forskere, spesielt forskere utenfor den koptiske kirke.

Bohairisk

Bohairisk (eller *memfitisk*) dialekt er generelt antatt å stamme fra det vestlige Nildeltaet. Det tidligste bohairiske manuskriptet er datert til 300-tallet e.Kr., men de fleste tekster er fra 800-tallet og senere. Når så få eldre tekster kjennes, kan det komme av dårlige oppbevaringsforhold for manuskriptruller i de fuktige områdene i det nordlige Egypt. Dialekten viser flere konservative ordvalg og en fonologi som ikke er funnet i andre dialekter. Bohairisk dialekt erstattet sahidisk som liturgisk språk for den koptiske ortodokse kirke en gang på 1000-tallet. I den nåværende liturgiske bruk er der to tradisjoner for uttale som har oppstått fra suksessive reformer på 1800-tallet og 1900-tallet.

Noen medlemmer av kirken har forsøkt å gjenoppvekke den bohairiske dialekten som et språk for daglig bruk, og et antall teksthefter og grammatikker er utgitt med dette for øye.

Akhmimisk

Akhmimisk var lokalisert rundt byen Akhmim (oldtidens Panopolis) og blomstret i løpet av 300-tallet og 400-tallet, for deretter å dø ut. Akhmimisk er fonologisk den mest arkaiske av de koptiske dialekter. Et karakteristisk trekk er tilbakeholdelsen av fonemet /x/, som er realisert som /ʃ/ i de fleste andre koptiske dialekter. Tilsvarende benyttet akhmimisk et ekstremt konservativt skrivesystem som har stor likhet med «gammel-koptisk».

Lycopolitansk

Lycopolitansk (også kjent som *subakhmimisk* og *assiutisk*) sammenfaller med akhmimisk med hensyn til når og hvor det er dokumentert, skjønt flere manuskripter skrevet på denne dialekten ser ut til å kunne stedfestes til området Asyut, tilsvarende oldtidens Lycopolis. Hovedforskjellen mellom de to dialektene synes å være kun grafisk i sin natur, skjønt lycopolitansk i stor utstrekning ble brukt til oversettelser av gnostiske og manikeiske skrifter, blant annet Nag Hammadi-skriftene.

Fayyumisk

Fayyumisk (eller *faiyumisk*, i eldre verker ofte kalt *bashmurisk*) ble talt primært i Fayyūm-regionen vest for Nildalen. Det er dokumentert fra 200-tallet til 900-tallet. Et særtrekk ved dialekten er at den skrives med en bokstav som tilsvarer /l/, mens samme ord i andre dialekter vanligvis skrives med bokstaven /r/. I tidlige stadier av av koptisk skrift ble det ikke skilt mellom likvider. For å uttrykke fonemet /l/ brukte man i senere koptisk skrift en kombinasjon av tegnene for /r/ og /n/.

Oxyrhynchite

Oxyrhynchite (også kalt for *mesokemisk* og til og med noe forvirrende som *middelegyptisk*) var lokalisert i Midtre Egypt rundt Oxyrhynchus og viser likheter til fayyumisk. Det forekommer i manuskripter fra 300-tallet til 400-tallet.

Vokabular og ordforråd

Det grunnleggende ordforråd i koptisk er avledet fra oldtidens egyptiske språk og er derfor det mest beslektede språk til den demotiske fase av det egyptiske språket. Omtrent en tredjedel av det koptiske ordforrådet er lånt fra gresk, men lånet er ikke alltid fullstendig adaptert til det koptisk fonologiske systemet og har mange semantiske ulikheter. Det er innslag av koptiske tekster hvor hele passasjer er bortimot fullstendig komponert fra greske leksikalske røtter. Men det må huskes at flertallet av koptiske tekster er direkte oversettelser av greske arbeider.

Det koptiske skrivesystem

Koptisk benyttet et skrivesystem som var nesten fullstendig basert på det greske alfabet, men med et varierende antall tilleggsbokstaver som er lånt fra demotisk egyptisk. Den sahidiske dialekten bruker for eksempel seks ekstra bokstaver. Antallet og formen på disse demotiske tegnene varierer, avhengig av den koptiske dialekt som er involvert. Noen tegn av gresk opprinnelse i det koptiske alfabet ble normalt reservert for lånord fra gresk, og forekommer sjelden i koptiske arveord.

I sahidisk kan stavelsene ha blitt indikert av et ekstra pennestrøk over, skjønt mange forskere mener at det ble benyttet for å indikere /e/, og det er fortsatt ingen enighet om dette spørsmålet. Noen skrivetradisjoner benyttet et merke over <i> og <u> på begynnelsen av en stavelse. Bohairisk dialekt benyttet en prikk over eller en liten strek kjent som en djinkim. Det er antatt å ikke være relatert til den sahidiske merke som ble satt over, som nettopp nevnt, og var muligens for å indikere en lydløs stemmebåndstøt (glottal).

De fleste koptiske tekster indikerte ikke ordinndeling.

- Se egen artikkel, koptiske alfabet.

Historie

Begynnelsen

Fra kristendommens begynnelse på slutten av 100-tallet og til de store kristenforfølgelsene under keiser Diokletian ble koptisk hovedsakelig brukt til å oversette greske skrifter til egyptisk. I tiden som fulgte hadde klostervesenet stor fremgang, særlig i Egypt. Klostersamfunnenes abbeder fikk derfor behov for å skrive ned klosterreglene på det egyptiske språk. Noen egyptiske kirkefedre, som ellers skrev på gresk, brukte koptisk språk i skrifter henvendt til egyptiske munker.

Klosterfedrene som Antonius den store, Sankt Pachomios og Sankt Macarius og deres respektive disipler skrev også på koptisk. Samtidig skrev kirkefedre som Athanasius av Alexandria, Sankt Theophilius og Sankt Kyrillos av Alexandria også til disse på koptisk. Dette innledet en gullalder for det koptiske språk.

Det var ikke før Sankt Shenouda (arkimandritten) ble aktiv at det koptiske språket virkelig nådde sitt ypperste. Shenouda maktet å omforme språket fra å være et redskap som ga instrukser til munker til å bli et hensiktsmessig og uttrykksfullt litterært språk som fikk både munker, geistlige autoriteter, legfolk og endog statsledere i tale. Hans karisma og kunnskap i gresk litteratur og retorikk i tillegg til hans nyskapende tanker gjorde ham i stand til å utvikle det koptiske språket i sammenheng og stil til en litterær høyde som aldri siden ble oppnådd. Dagens koptiske lærde blir fortsatt slått av kvaliteten i hans skrifter etter hvert som flere av dem blir studert og gjenutgitt.

Denne litterære arven ble videreført i mindre grad gjennom skriftene til hans disippel Sankt Besa i siste halvdel av 400-tallet, men disse stort sett oppbyggelige skriftene var henvendt til det store klostersamfunnet kjent som Det hvite kloster. Senere på 500-tallet og 600-tallet skrev andre kirkefedre som Rufus av Shotep, Konstantin av Asyut, og Pisentius av Qift mange av sine verker på koptisk.

Koptisk i løpet av den første arabiske tid (600-900)

På midten av 600-tallet ble Egypt erobret av arabiske herskere da Islam spredte seg. På begynnelsen av 700-tallet gjorde kalif Abd al-Malik Ibn Marawan arabisk til det eneste offisielle språket i Egypt og avskaffet koiné-gresk (hellenistisk) og koptisk som administrasjonsspråk. Dette skrittet reduserte antallet koptisklesende, som inntil da hadde vært byråkrater i regjeringkontorene og deres familier med gresk utdannelse. I stedet ble de presset til å lære seg arabisk for å kunne beholde sine stillinger og sikre at også etterkommerne var kvalifisert for tilsvarende arbeid. Arabisk språklig dominans i tillegg til den innarbeidede greske utarmet den koptiske litteratur i en slik grad at det bare et par hundre år senere var nødvendig for biskop Severus av Al-Ashmunain å skrive sin bok *Patriarkenes historie* på arabisk for å gjøre seg forstått av sine trosfeller.

Innenfor kirken holdt koptisk stillingen. Et stort antall hagiografiske skrifter (*studiet av helgener*) ble skrevet på koptisk i begynnelsen av perioden. Koptisk fortsatte som kirkens førstespråk, med gresk som annetspråk, noe som fremgår av de overleverte tekstene fra denne tiden. Det er imidlertid relativt få av de kjente liturgiske manuskriptene som kan si oss noe om hvordan språket ble brukt. Dette skyldes datidens slette papyrus og pergament, dårlige oppbevaringsforhold for manuskriptene, og vedvarende slitasje på grunn av hardhendt bruk. De ble rett og slett slitt ut.

I løpet av denne perioden ble flere arabiske lånord tatt opp i det koptiske språket, men det betyr ikke nødvendigvis at kirken tok arabisk språk i bruk. Det finnes ingen koptisk-arabiske manuskripter fra denne perioden. Koptisk forble også talespråket blant bønder og folk flest, og sannsynligvis også blant de geistlige.

Koptisk mot arabisk (1000-1300)

I løpet av 1000-tallet ble de relative gode forholdene mellom de arabiske herskerne av Egypt og kirken drastisk endret da Hakem b'Amr Allah kom til makten. Hans voldelige humørsvigninger sendte kristne ut i periodiske forfølgelser, hvor kirker ble stengt for opp til to år om gangen, og hvor deres språk ble forbudt å bruke. Denne perioden varte likevel ikke lenge, men åpnet døren var ytterligere nedgang for det koptisk språket. I løpet av den samme perioden startet Europa og deres korsfarere krig mot de muslimske herskerne i Midtøsten i den hensikt å sikre de hellige stedene. Korsfarernes tilstedværelse i området sendte bølger av forfølgelse og undertrykkelse mot kristne og koptisk språk i Egypt. Introduksjonen av litterært arabisk på 1100-tallet av patriark Gabriel ibn Turaik var sannsynligvis et forsøkt på å vise muslimene at innfødte kristne i Egypt var forskjellig fra den fiende de slåss mot.

Introduksjonen av arabisk for kirken ga en kortsiktig gevinst. Kristne arabiske tekster blomstret etter hvert. Senere i perioden spredde litterært arabisk seg til liturgiske bøker og erstattet gresk i tospråklige verk. Også rent arabiske liturgiske verker begynte å komme, noe som indikerte at arabisk bevegde seg fra å være et referansespråk i oversettelser til å komme i aktiv bruk i kirkene. Originale komposisjoner på koptisk ble begrenset til liturgiske hymner og bønner. Den eneste koptiske litterære tekstene som ble skrevet fra den siste delen av perioden var om Sankt Johannes av Phanidijoits martyrdom, skrevet slik at det var skjult og hemmelig fra muslimske øyne, og tekster som bønnfalt om å gjenoppvekke det koptiske språket.

Ytterligere vitneutsagn om den gradvise nedgang til koptisk som et lese- og skriveredskap kan bevitnes i de mange lærebøker i språk som ble utgitt. De var i form av *Muqadimat* (grammatikk) og *Salalem* (*Scalae* eller ordlister). Andre tegn var at arabiske tekster sirkulerte blant munkene, men skrevet med koptiske bokstaver. Det ble etter hvert endret med at koptiske tekster ble skrevet med arabiske bokstaver slik som det fortsatt kan ses i dag i den koptiske kirken.

Alt i alt ble det en sterk nedgang for det koptisk språket, både i skrift og tale, og det førte til nedgang for kirken, og som en naturlig reaksjon også antallet kristne etter hvert som flere ble konvertert frivillig og ufrivillig til Islam.

Nedgang som talespråk (opp til 1600)

Etter 1300-tallet opplevde den egyptiske kirke en nedgang i ånd og antall. Det osmanske rikets dominans over Egypt på begynnelsen av 1500-tallet synes å ha akselerert nedgangen. Produksjonen av koptiske skrifter minsket til en ubetydelighet, noe som var en indikasjon på at koptiske bøker ikke lenger var i bruk i kirken. Tradisjonen gjorde at koptisk fortsatt var i bruk i liturgien, men i mindre utstrekning enn før. En tysk reisende ved navn Vansleb konkluderte etter å ha observert en gammel mann snakke koptisk at når denne mannen døde ville språket dø med ham. Observasjonen var kanskje ikke helt nøyaktig, men ga en indikasjon på at egyptisk-arabisk hadde erstattet koptisk som talespråk blant egyptiske kristne.

Gjenoppvekkelse på 1800-tallet

På begynnelsen av den andre halvdelen av 1800-tallet startet pave Kyrillos IV av Alexandria en bevegelse for å utdanne prester og nye generasjoner i koptisk. Utdannelse ble tilgjengelig i nybygde skoler foruten andre tiltak som var nødvendig for å skape en bedre utdannet generasjon.

Kyrillos IVs tid som pave var kortvarig og hans død var frambrakt av motstandere av hans reformer, men grunnen var allerede lagt for at bevegelsen kunne fortsette. På slutten av århundret sørget bevegelsen for å revitalisere det koptiske språket. De dedikerte spredde språket hos folk flest. De trykte mange koptiske bøker for første gang som hittil hadde eksistert i håndskrevne skrifter. Flere grammatiske verker ble skrevet og opprettelsen av en videregående skole for prester var også en vitalisering av bevegelsen.

Koptisk på 1900-tallet

Koptisk fortsatte å vokse i kirken og blant presteutdannede på begynnelsen av 1900-tallet. Koptiske skoler, instituert av pave Kyrillos IV og andre, fortsatte sitt viktige arbeid i det koptiske samfunnet. Den religiøse skolen fortsatte også gjenoppvekkelsen av språket.

Revolusjonen i 1952 medførte derimot at det arabiske språket igjen ble dominerende i Egypt og hadde en betydelig effekt på de nyutdannede klasser av egyptere, også kristne. Etter hvert som den nye kristne generasjonen kom i kirkens tjeneste, brakte de med seg arabisk i dagligspråket og i seremoniene. Til tross for deres gode vilje bidro de til igjen å svekke det koptiske språkets stilling.

Se også

- Koptere
- Det koptiske alfabetet
- Koptisk kristendom

Litteratur

Generelle studier

- Emmel, Stephen. 1992. «Languages (Coptic)». In *The Anchor Bible Dictionary*, edited by David Noel Freedman. Vol. 4 of 6 vols. New York: Doubleday. 180–188.
- Rodolphe Kasser. 1991. «Dialects». In *The Coptic Encyclopedia*, edited by Aziz Suryal Atiya. Vol. 8 of 8 vols. New York and Toronto: Macmillian Publishing Company and Collier Macmillian Canada. 87–96.
- Wolfgang Kosack Lehrbuch des Koptischen.Teil I:Koptische Grammatik.Teil II:Koptische Lesestücke, Graz 1974.
- Wolfgang Kosack: *Der koptische Heiligenkalender. Deutsch - Koptisch - Arabisch nach den besten Quellen neu bearbeitet und vollständig herausgegeben mit Index Sanctorum koptischer Heiliger, Index der Namen auf Koptisch, Koptische Patriarchenliste, Geografische Liste*. Christoph Brunner, Berlin 2012, ISBN 978-3-9524018-4-2.
- Wolfgang Kosack: *Schenute von Atripe De judicio finale.* Papyruskodex 63000.IV im Museo Egizio di Torino. Einleitung, Textbearbeitung und Übersetzung herausgegeben von Wolfgang Kosack. Christoph Brunner, Berlin 2013, ISBN 978-3-9524018-5-9.
- Westendorf, Wolfhart. 1965/1977. *Koptisches Handwörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.

- Loprieno, Antonio. 1995. *Ancient Egyptian: A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Polotsky, Hans Jacob. 1971. "Coptic". In *Afroasiatic: A Survey*, edited by Carleton Taylor Hodge. (Jana Linguarum: Series Practica; 163). 's Gravenhage and Paris: Mouton. 67–79.

Grammatikker

- Lambdin, Thomas Oden. 1983. *Introduction to Sahidic Coptic*. Macon: Mercer University Press.
- Layton, Bentley. 2000. *A Coptic Grammar (Sahidic Dialect): With a Chrestomathy and Glossary*. (Porta linguarum orientalium; N.S., 20). Wiesbaden: Harrassowitz.
- Mattar, Nabil. 1990. *A Study in Bohairic Coptic*. Pasadena: Hope Publishing House.
- Plumley, J. Martin. 1948. *An Introductory Coptic Grammar (Sahidic Dialect)*. London: Horne & van Thal. (en) On-line versjon (https://web.archive.org/web/20060424065643/http://www.metalog.org/files/plumley/html/home.htm)
- Vergote, Jozef. 1973–1983. *Grammaire copte*. Leuven: Peeters.
- Younan, Sameh. 2005 *So, you want to learn Coptic? A guide to Bohairic Grammar*. Sydney: St.Mary, St.Bakhomious and St.Shenouda Coptic Orthodox Church.

Ordbøker

- Černý, Jaroslav. 1976. *Coptic Etymological Dictionary*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Crum, Walter Ewing. 1939. *A Coptic Dictionary*. Oxford: Clarendon Press; (en) On-line versjon (https://web.archive.org/web/20140423083522/http://www.metalog.org/files/crum.html)
- Wolfgang Kosack: *Koptisches Handlexikon des Bohairischen.* Koptisch - Deutsch - Arabisch. Verlag Christoph Brunner, Basel 2013, ISBN 978-3-9524018-9-7.
- Westendorf, Wolfhart. 1965/1977. *Koptisches Handwörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- Vycichl, Werner. 1983. *Dictionnaire étymologique de la langue copte*. Leuven: Éditions Peeters.

- Westendorf, Wolfhart. 1965/1977. *Koptisches Handwörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.

Fonologi

- Depuydt, Leo. 1993. «On Coptic Sounds». *Orientalia* 62 (new series): 338–375.
- Loprieno, Antonio. 1997. «Egyptian and Coptic Phonology». In *Phonologies of Asia and Africa (Including the Caucasus)*, edited by Alan S. Kaye. Vol. 1 of 2 vols. Winona Lake: Eisenbrauns. 431–460.
- Peust, Carsten. 1999. *Egyptian Phonology: An Introduction to the Phonology of a Dead Language*. (Monographien zur ägyptischen Sprache; 2). Göttingen: Peust & Gutschmidt.

Eksterne lenker

- (en) Lenker til nettsider for koptisk språk (http://st-takla.org/Links/Coptic-Links-08_Coptic-Language.html) – fra St. Takla Haymanout-kirken i Alexandria
- (en) Koptiske standardfonter ((http://www.copticchurch.net/coptic_fonts/)ASCII-baserte) – fra Coptic Orthodox Church Network

- (en) Det koptiske språkets historie (https://web.archive.org/web/20120419152624/http://www.stshenouda.com/coptlang/copthist.htm)
- (en) So, You Want to Learn Coptic? (http://www.learncoptic.com) – ressursside for læring av koptisk språk

---